

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des *Vrijdags* aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van
dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertentiën
aan den Uitgever J. A. WORMSER; Bureau N. Z. Voorburg wal 44, te Amsterdam.
Inzendingen die later dan *Donderdag* s namiddags te 12 uren worden ontvangen
komen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen

Abonnementprijs: *franco* aan huis, per drie maanden f.1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van afgelegden en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

En de Heere God riep Adam,
en zelde tot hem: Waar zijt gij?
Gen. 3:9.

XIII.

De beteekenis van het dusgenaamde Noachitische Verbond is thans genoegzaam toegelicht, en daarbij bleek ons op overtuigende wijze, hoe geheel de tegenwoordige orde van zaken feitelijk eerst door en na dit Noachitisch Verbond in het leven trad. De toestand, of wil men, de staat van zaken, waar wij zelve nog in leven, is niet die van het Paradijs vóór den val; ook niet die van het Paradijs na den val; en evenmin die van de aarde toen ze pas met den vloed werd beladen; maar dagteekent eerst van na den Zondvloed. De toestand na den Zondvloed is een andere dan de toestand daar vóór. De machtige gebeurtenis van den Zondvloed heeft een aanmerkelijke verandering teweeggebracht in 's menschen leven, en in 's menschen verhouding zoowel tot de aarde als tot de dierenwereld. En daarom is het niet te sterk gezegd, dat metterdaad met het Noachitisch Verbond een nieuwe bedeeeling, een nieuwe staat der dingen, een gewijzigde orde van zaken intrad.

Dit veelzeggende feit nu, dat maar al te veel uit het oog was verloren, oordeelden we bij de bespreking van de »gemeene gratie» met nadruk op den voorgrond te moeten plaatsen. Terugdenkende aan het verleden, springen de geloovigen meestal rechtstreeks uit het heden naar het Paradijs terug, zonder aan het gebeurde met Noach, voor hen zelve of voor onze tegenwoordige wereld eenige beteekenis toe te kennen. Men rekent met den staat der rechetheid en met het Paradijs, en voorts met den val en den vloek, maar van daar stapt men dan meestal rechtstreeks naar Abraham, het volk van Israël en den Christus over, zonder aan de groote en indrukwekkende gebeurtenis van den Zondvloed eenige opzettelijke of eigenaardige beteekenis in die heilsordering toe te kennen. Het feit, dat 's menschen persoonlijk en maatschappelijk leven, en zoo ook de aarde zelve destijds een algeheele wijziging heeft ondergaan, o, het wordt, als ge er met de stukken op wijst, wel niet ontkend, maar er werd, althans in deze eeuw, niet voldoende mede gerekend. De verschillende deelen van deze historie werden niet genoegzaam in hun samenhang overzien. Een gevolg hiervan was, dat geheel het toen gebeurde op den achtergrond raakte, en zich in nevelen verloor. Want wel werd in de Gereformeerde kerken nog bij elke Doopsbediening van de bediening van den Zondvloed voor het Genadeverbond gewag gemaakt, maar dikwijls ging dit meer op den klank af, dan dat men de volle, rijke beteekenis hiervan ook voor de kerk van Christus gevoelde.

Ten einde het stuk van de „gemeene gratie“ of van de „gemeene genade“ in het licht te kunnen stellen, scheen het ons daarom het doeltreffendst, zoo we eerst aan de grove misverstand en verkeering, en wel duidelijker lieten uitkomen, wat algeheele verandering de staat dezer wereld destijds ondergaan heeft. Bij de „algemeene genade“ komt hier te op aan, dat men helder inzie, dat we hier met een *daad Gods* te doen hebben. Met een *daad Gods*, niet ten bate van die acht toonmalige personen, maar met een *daad Gods*, die zich uitstrekt tot heel deze aarde en heel ons menschelijk geslacht; natuurlijk niet in zaligmakenden, maar dan toch in bewarenden zin. En dit leit nu, dat God de Heere zulk een *daad van bewarende genade* heeft verricht, die zich tot *heel* ons menschelijk leven uitstrekt, komt op een één punt duidelijker uit, dan bij het Noachitisch Verbond. Hier gevoelt en doorziet een ieder, dat er een belofte uitgaat die aan *heel* de wereld ten goede komt en men tust aanstonds, dat er in hetgeen beloofd werd, redding en behoudenis, niet voor eeuwig, maar voor dit *tijdelijk* leven lag.

Staats dit nu eenmaal vast, dan gaan wij thans terug van Noach op het Paradijs. De 'algemeene genade' toch is niet een met Noach ingetreden, maar begon reeds vroeger te werken. Ook het mensche-lijk geslacht vóór den Zondvloed deelde in die genade. Haar aanvangspunt ligt dus niet na den Zondvloed, maar na den val. Alleen maar diezelfde algemeene genade, die terstond na den val intrad, en die haar aanvang nam, toen God tot Adam riep: *Waar zijt gij?* — is thans niet dezelfde mee-als in de dagen van Henoch en Methusalem. Ze is een andere geworden, door dien ze onder Noach wijziging onderging.

Intusschen wat gewijzigd optreedt, duurt onder die wijziging voort, en zoo duurt ook in den gewijzigden vorm, dien de algemeene genade onder Noach aannam, nochtans die ééne zelfde 'algemeene genade' voort, die reeds in het Paradijs begon. Niet paaij de Arke, maar in het Paradijs ligt haar oorsprong, en om de algemeene genade in haar eigenlijken karakter en haar ware natuur te verstaan, moeten we deswege thans op het Paradijs teruggaan.

In het Paradijs namelijk doet zich het eenigzins vreemde verschijnsel voor, dat ge eerst iets leest, wat naderhand niet uitkomt. Ge leest van den mensch in den staat der rechtheid, dat hem wordt aangezegd: *"Ten dage als gij van dezen boom eet, zult gij den dood sterven."* En nu, de mensch doet het toch, hij eet van dien boom, en *hij sterft te dien dage niet.* Integendeel, Adam leeft nog wonderbaar lang. Negen lange, men zou zeggen eendeloze eeuwen. Nu zeggen we niet, dat het woord van God niet vervuld is geworden. We komen daar later op terug. Maar dit valt dan toch niet tegen te spreken, dat het niet *zoo* uitkwam, als Adam en Eva het wel *moesten* opvatten, toen het gesproken werd. Op den dag zelve, waarop hij zondigde, is Adam *niet* gestorven. Dit zelf staat vast. Adam heeft, als we ons zoo mogen uitdrukken, op zeer in het oog loopende wijze "uitslag van executie" vertoond; niet op zijn eigen bede, maar uit een vrije wilsdaad Gods. Die die wilsdaad Gods nu, die teweegbracht, dat Adam dien eigen dag *niet* stierf, maar *leven* bleef, en nog *eeuwenlang* voortleefde, is niets anders, noch iets minder geweest, dan een zeer machtige daad van algemeene genade, die alle menschen, en ook ons persoonlijk aangaat.

Denk er u slechts even in, dat metterdaad het sterven op den dag zelfden, waarop Adam viel, gevolgd ware, en intmers heel de geschiedenis dezer wereld zou afgesneden zijn geworden. Er zou geen menschelijk geslacht ontloken zijn. Voor den val hadden Adam en Eva, naar luid van het Bijbelsch verhaal, nog geen kinderen. Stel dus, dat het woord des Heere: »*Ten dage als ge daarvan eet, zult ge den dood sterven*» letterlijk alzoo vervuld ware, zoo zou niet hun sterven heel de wortel van ons geslacht zijn weggestorven, en geen ontzet zou ooit op aarde geboren zijn geweest. Is het nu de »algemeene genade» waardoor onvoorziens Adams aanzijn op deze aarde verlengd is, dan volgt hieruit, dat ook uw leven, uw geboren zijn, uw bestaan als mensch niet enkel uit de *schepping* komt, maar een daad is, die ook wortelt in *genade*. De volstrekte en rechtstreeksche doorwerking van de zonde zou, *ware ze niet gestuit*, in één doodvonnis heel het menschelijk geslacht vernietigd hebben.

Bij het nagaan nu van het opkomen van deze „gemeene gratie“ houden we ons aan het verhaal der Heilige Schrift. Tornt men toch aan dit verhaal, op wat wijze ook, dan kunt ge uzelven en anderen al uw verdedigingsbeschuwing over het stuk der algemeene genade sparen. Dan toch ontgilt u alle zekerheid, en zinkt u de grond onder uw voeten weg. Toch is zulk een manier van spreken ook onder anders geloovige Christenen thans verre van ongewoon. Met name onder de Ethische godgeleerden heeft men zich er almeer aan gewend, om schijnbaar voor de verheule van Gen. 1—5 op te komen, terwijl men ze toch *feitelijk* prijsgaaf en ondermijnde. Dat dit oorspronkelijk met goede bedoeling geschiedde, is bij ons aan geen twiifel onderhevig. Op het laatst der vorige en in het begin van deze eeuw kreeg almeer een spottende, oppervlakkige geest de overhand, die, niets van de diepte dezer verhalen verstaande, met Adam en Eva, en dien aappel en zooveel meer, haar onheilig spel dreef. Zoo geraakte het heilige in verachting. En toen zijn in en na Schleiermacher de Ethische godgeleerden opgestaan, die zich schril en koud door die

achten, om tegenover dien spot de diepzinnige beteekenis van deze eerste stukken der Heilige Schrift te verdedigen. Die verdedigen niet met het oog. Al is het toeh, dat het standpunt der Ethischen ons glibberig en gansch ongenoegzaam voorkomt, nooit mag vergeten worden, dat zij het zijn geweest, die, toen een stroom van verachting en verguizing over de Heilige Schrift was uitgetogen, het eerst weer den moed grepen, om voor de Heilige Schrift op te komen. En te minder mogen de Bijbelvaste leeren van vroeger dit vergeten, omdat juist hun dorre Bijbelbeschouwing en nog dordier Bijbelgebruik zoo veelzins oorzaak was geweest

van de minachting waarin de Heilige Schrift allengs geraakt was. Vooral op het laatste der vorige eeuw maakten de Bijbelvaste god geleerden van de Heilige Schrift bijna geen ander dan een werktuiglijk gebruik; ze hadden geen oog meer voor haar diepte en haar geestelijke welde; en juist daardoor hebben zij het toenmalig geslacht op Bijbelverwerving voorbereid. Dit kwada nu gestuit te hebben, blijft de onvergankelijke verdienste van de school van Schleiermacher, en ook al dwingt plicht ons, ook ten deze tegen haar op te komen, toch wenschen we dit niet te doen, dan na vooraf dien todererkenis en der dankbaarheid aan haar betaald te hebben.

De fout, waarin zij vervielen, school hierin dat zij *vorm* en *inhoud* van een scheidden. Ongetwijfeld, zoo spraken ze, de loop van zaken kan geen ander geweest zijn, dan zooals hij in Gen. 1—5 getekend wordt. In dien zin is wat daar voor u ligt, metterdaad wezenlijke en heilige historie. Zoo en niet anders heeft zich in den aanvang van ons geslacht alles toedragend. Alleen maar, zoo machtige dingen als toen gebeurd zijn, laten zich in geen eenige woorden besluiten. Wat gebeurd is, is veel rijker en machtiger, dan het verhaal u dit zeggen kan. Ge moet het u dus niet voorstellen, alsof het zich alles letterlijk zoo, en niet anders toedroeg. Het verhaal is slechts een bijkomstige vorm, om in u een voorstelling, een beeld te wekken, van een gang der dingen die bij zulk een resultaat uitkwam.

Tot deze beschouwing liet men zich verleiden door de erkenenis, dat het verhaal zoo diepzinig was, en dat er zooveel inzat, dat schier in elk yers zich een wereld van gedachten vondron. Over die diepe gedachten ging men toen na. Men vond ze zoo schoon en zoo waar. Ze beantwoordden zoo volkomen aan de betrekking waarin men zich zelven tot den oorsprong der dingen gevoelde te staan. Ze verklaarden zoo ten volle den tegenwoordigen toestand der dingen, de heerscheude ellende, de ingezonkenheid van het menschelijk hart, en toch ook weer een hoogere en betere aspiratie. En op dit punt nu dook de misleiding op. Omdat men zich naamelijk in de gedachtenwereld van deze verhalen zoo thuis gevoelde, en ten leste waande: 'Als ik het zelf had moeten dichten uit de bevindingen van mijn eigen hart, dan zou ik het zoo, en niet anders gedicht hebben', ging men zich toen ten slotte inbeelden, dat derhalve heel het verhaal zeer wel een voortbrengsel van de verlichting van het menschelijk hart zijn kon. Niet van één mensch, maar van vele menschen. Niet van de oppervlakkigen onder ons geslacht, maar van de beste en diepzinigste. Deze hadden reeds van oude tijden, gelijkje gewaarwordingen moeten ondergaan als men nu zelf overleefde. Hieruit hield zich allen

nen vormen; en het was het resultaat van deze dichting van het menschelijk hart, die zich allengs in het kleeft van dit verhaal had gestoken. Enkele overleveringen, enkele herinneringen mochten daarbij hebben medegewerkt, zoodat er metterdaad ook een historische achtergrond viel te erkennen, maar de zielkundige ontwikkeling die in heel dit verhaal geteekend was, kon geen eigenlijke overlevering, maar moest *dichting* van het menschelijk hart zijn. Juist *zoo* sprak het onszelfen het meeste toe. Juist op die wijze verstaan, gaf ook ons hart er zich het gemakkelijkst aan gewonnen. Ja, waarlijk, *zoo* als het menschelijk hart het ons in vroeger eeuwen had voorgedicht, *zoo* dichtte het ook ons hart heel het voor ons geslacht na. Op die wijze viel elke artistiek weg, en gevoelde men zich weer op eenmaal in deze schoone, dichtelijke verhalen thuis. En nu was het wel waar, dat de gemeene man, die alle dichting eenvoudig voor spel aanziet, wanen moest, dat op zulle een wijze de *waardij* van deze verhalen te loor ging, maar, *zoo* oordeelde de meer ontwikkelde man niet. Men wist maar al te goed, dat echte poëzie uit het hart komt, en daarom wezenlijk is. Juist derhalve door van de *doodte* traditie op de *levende* dichting van het menschelijk hart terug te gaan, verloor men niet, maar won men. Eerst *zoo* werd wat daar geschreven stond, voor ons hooger, heiliger historie.

Men gevoelt aanstonds al het verleidelijke van deze voorstelling, en het baart waarlijk geen verwondering, dat zoovele godgeleerden er mee medegingen. Het was toch niemand om de dorre opsomming van feiten zonder zin, maar een ieder om den zin en de heldendaden dezer feiten te doen. Welnu, op de wijze als we boven aangaven, kon men

immers als dezen diepen zin blijven aan-
nemen, en er met warmte en overtuiging,
en zelfs met bezieling over spreken, zonder
dat men daarom genoodzaakt was, dit alles
letterlijk zoo op te vatten, zooals het daar
stond. Alleen naar, deze godgeleerden
zagen eenige onbetwistbare feiten, die heet
hun voorstelling overwervaren, zonder het te
vullen, voorbij. In de eerste plaats het feit,
dat het menschelijk hart in Indie, in China,
in Babylon, onder de Germanen en waar
niet al, tot deze voorstelling van den oors-
prong der dingen, van den val, en van de
wederoprichting des menschen *niet* was ge-
komen. Zelfs de zoo diependekende Grieken
hadden zich dit alles heel anders gedacht.
Uit dit feit bleek derhalve, dat het men-
schelijk hart, zonder meer, *niet* tot zulke
een voorstelling komt, als Gen. 1—5 aan-
geeft, maar zich den gang der dingen *heel
anders* voorstelt. — In de tweede plaats zag
men voorbij, dat deze godgeleerden, die ver-
klaarden de ervaringen en bevindingen van
hun eigen hart, zoo juist in deze verhalen ver-
klaard te vinden, tot deze voorstellingen en
beschouwingen gekomen waren, niet buiten
deze verhalen om, maar *an* ze gekend te
hebben, en *na* opgevoed te zijn in een
Christelijke kerk, die van den inhoud dezer
verhalen doorvoed was. — Voegt men nu
deze beide feiten bij elkaar, dan verkrijgt
men alzoo het resultaat, dat het men-
schelijk hart zoo *niet* dichtte, waar het
deze verhalen *niet* kende, en omgekeerd,
dat waar het menschelijk hart waande ze
aldus te dichten, deze dichting pas begon,
wadat het den inhoud van zijn dicht aan
deze verhalen ontleend had.

De opmerking, dat ook niet bedoeld was, dat het menschelijk hart uit zich zelf dit alles vinden kon, maar dat zulk een dichting alleen daar opkwam, waar de Heilige Geest op het hart zijn invloed uitoefende, heft dit bezwaar allerminst op. Immers de Heilige Geest, nu genomen als Bewerker van het menschelijk hart, kan ons wel innerlijke toestanden ontdekken, maar geen *feiten* doen vernemen. En toch juist op de ontdekking, dat we hier met geen *feiten* te doen hebben komt het aan. In China, in Indie enz. oordeelde men, dat de voorstelling die men zich daar van de eerste dingen vormde, *niester* paste bij het menschelijk hart. Dat hart gevoelde anders, zon anders, peinsde anders, en was op die wijf te een geheel andere voorstelling gekomen, maar tot een voorstelling, die niets anders was, dan het spiegelbeeld van wat er omging in het eigen hart. Zoo zou dus het menschelijk hart, al naar gelang het dieper of ondieper leefde, onderscheidene voorstellingen aangaande het Paradijs en den val hebben gedicht, en ook de onze zou geen hooger waarde hebben, dan dat ze juist datgene weergeef, wat strookte met onze innerlijke gewaarwordingen. Zij hadden dus *hun* voorstellingen, en *wij* de onze, en zoowel voor hen als voor ons, kwam die voorstelling overeen met het zinnen en peinzen van ons hart, maar zonder dat er eenige zekerheid ontstond, dat deze voorstelling nu ook met de *werkelijkheid* overeenkwam. Hoogstens zou men zeggen kunnen, dat ons hart dieper zon en peinsde en dat er alzoo vermoeden bestond, dat onze voorstelling der waarheid nader bij kwam.

Iets wat de waarheid naderbij komt, staat intusschen nog volstrekt niet met de waarheid zelve gelijk. De Mahomedaan staat veel nader aan de waarheid dan de dienaar van Baal of Moloch, en toch hoe eindeloos ver stond ook Mahomed niet nog van *de* waarheid af.

Wat we noodig hebben is *zekerheid*. Zekerheid aangaande de dingen, die bij den oorsprong, en bij het opkomen van ons menschelijk leven plaats grepen, en dat leven in heel zijn verdere ontwikkeling beheerscht hebben. Zekerheid bovenal omtrent hetgeen God de Heere toen deed, verordende en sprak, alsook omtrent de beloften, die Hij gaf omtrent onze toekomst. En die zekerheid nu ontbreekt bij de voorstelling den Ethische godgeleerden te *eenen male*. In de logica behoort het tot het abc. *Ab posse ad esse non valere conclusionem* d.i., dat ge nooit zeggen kunt, omdat iets *zoo kan zijn*, daarom is het *zoo geweest*. En het was tegen deze grondwaarheid van alle gezonde logica, dat deze godgeleerden aanstieten o. Gewisselijk, ze maakten het ons volkomen duidelijk, hoe uit de gewaarwordingen van ons hart en van ons innerlijk leven veel af te leiden is, dat deze dingen *zoo* kunnen hebben plaats gegrepen. Indien het geschiedt ware, gelijk in Gen. 1—5 stond, dan kwam alles uit. Dit alles paste op ons hart, en het hart paste op wat daar ver-

haald werd. Alzoo konden ze zeggen, dat het zeer wel zoo had kunnen zijn. Maar tusschen dat *kunnen* zijn, en de zekerheid dat het *zoo geweest* is, gaapt een kloof, die niemand overbruggt, tenzij n rechtstreek-
sche mededeeling uit dat verleden toekomt. Niet bericht of mededeeling, dat er *ongeveer* zoo iets, zoo iets van dien aard, iets dat in groote trekken zoo liep, moet hebben plaats gegrepen. Aan de *groote* trekken hebt ge hier niets. Juist op de *kleine*, fijne, enkele trekken komt het aan. Eerst als die vaststaan; als ge weet wat uw God schiep, sprak en verordineerde, en wat het hoofd van den stamvader van ons geslacht daarna deed, en welk oordeel toen over ons ging, en welke belofte toen gegeven, en welke genade toen geschoonken werd, hebt ge grond onder de voeten, en staat er onder uw gebeeld beeld een solied voetstuk.

Het is op dien grond, dat de Gemeente der geloovigen steeds weigerde, en altoos daar weigeren zal, met zulke halve voorstellingen mede te gaan. Alle oorsprongen liggen in het duister. Gelijk iemand zoud de mededeeling van zijn ouders of bloedverwanten, niets uit zich zelve weten kan omtrent zijn aardchen oorsprong, en zelfs niet weten zij wie zijn moeder is, tenzij die moeder zelve of anderen het hem geopenbaard hadden, zoo ook is het hier. Ook omtrent de oorsprongen van ons geslacht zouden we niets, volstrekt niets weten, zoo God het ons niet mededeelde en geopenbaard had. Of nu al een kind naderhand zegt: «Dat dit mijn moeder is, voel ik aan mijn hart», dit is in het minst geen grond van zekerheid. Zoo menig kind, dat vroeg na de geboorte verduid, of aan een vrouw, die niet zijn moeder was, is toevertrouwd, heeft levenslang nochtans die vrouw als zijn moeder geëerd, gemind en liefgehad. Maar de conclusie is: *de dus zijn moeder was*, zou toch feil zijn gegaan. Feiten zijn nu eenmaal uit besef van het hart niet op te maken. Feiten als het hier geldt, vallen voor in het voorwerpelijke, en kunnen uit de voorwerpelijke geschiedenis alleen door mededeeling en door opteekening van die mededeeling tot ons komen. Een waarheid die daarom hier iets breeder moest besproken worden, omdat we, er we tot de Paradijs-geschiedenis overgaan, ons recht moesten handhaven en waarmaken, om de woorden *letterlijk* zoo te nemen, zoo als ze in Gen. 1—5 staan: op de feiten die ons in de woorden worden mededeeld te gaan; uit die feiten en woorden onze *gewoeltrekkingen* te maken; en alzoo tot de *slootom* te komen, dat, niet maar voor onze verbeelding, en niet slechts in «hij», maar inderdaad en waarheid de oorsprong der dingen zoo lag, en zoo was; als hij ons in deze eerste hoofdstukken van de Heilige Schrift verhaald wordt.

Want indien wij gelooven dat
Jezus gestorven is en opgestaan
alzo zal ook God degenen die
ontslapen zijn in Jezus, weder
brengen met hem.
1 Theess. 4:14.

Elk gezin, elke kring heeft zijn dooden, zijn overledenen, zijn ten grave uitgedragenen, die men er eens betaat, in wier liefde men genoot en aan wie men liefde toewijdde, en die God daarna vergaam.

Ligt er nu niet iets lieflijks in, bijaldien, na zulk een afsterven, de heugenis aan wie van ons ging, in zulk een familie en onder zulke vrienden voortleeft?

Daar ze wel weg zijn, maar dat toch hunne nog gedacht wordt, en hun beeld nog soms in het weemoedig gepeins, in de zoekende verbeelding of in het gedempte gesprek rondwaart.

En zeker, als ge den dag na het sterven di soms zoo overweldigende aandoening van pijn aan het hart, en die vaak zoo hartstochtelijk ontboezeming van rouwe bespiedt, zoudt g

Natuurlijk is hier onderscheid. Onderscheid van allerlei aard. Er kan hier geen gelijke regel voor *allen*, noch met het oog op *alle* dooden gelden.

Een jong wicht, dat uit de wieg in het dood-
kistje werd overgelegd, kan niet zoo blijven leven
in de herinnering, als een kind, dat onder
opgroeiende en volwassen werd, en dat ge op rijpe
leeftijd verloort.

De plaats die uw doode in uw hart innam, kan grooter of kan kleiner zijn geweest, en gelijk hier door de maat van uw verlies werd bepaald.

